

Motion till riksdagen 2007/08:Ju31

av Lena Olsson m.fl. (v)
med anledning av prop. 2007/08:97

Påföljder för psykiskt störda lagöverträdare

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2007/08:97 Påföljder för psykiskt störda lagöverträdare.

2 Inledning

Allt fler med psykiska störningar döms till fängelse istället för att överlämnas till rättspsykiatrisk vård. Det pågår redan inom ramen för befintlig lagstiftning en glidning i detta avseende.

Vad regeringen nu föreslår är än mer betydelsefulla ändringar i synsättet på psykiskt störda lagöverträdare, som möjligen kan vara förstadiet till ännu mer omfattande förändringar. Vänsterpartiet säger nej till dessa förändringar eftersom de ruckar på grunden för villkoren vid bedömningar av uppsåt, att endast den som kan ta ansvar för sina handlingar kan dömas till straffansvar för brott. Förslagen leder också till en försämrad vård av psykiskt störda lagöverträdare, vilket i förlängningen kan drabba framtida brottsoffer.

3 Uppsåt

Enligt nu gällande lagstiftning är det förbjudet att döma den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning till fängelse. Grunden för detta s.k. fängelseförbud är att endast den som haft ett uppsåt att begå ett brott ska vara straffrättsligt ansvarig. Den som begår brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning kan inte sägas vara fullt ansvarig för sina handlingar. För förövarens eget och samhällets bästa överlämnas man då, om det gäller allvarligare brott, till rättspsykiatrisk vård.

Fel! Okänt namn på

Regeringen föreslår i propositionen att en sådan person i första hand ska dömas till annan påföljd än fängelse. Men om det finns synnerliga skäl ska rätten kunna döma till fängelse. Man sätter upp fyra kriterier som då ska beaktas: om brottet har ett högt straffvärde, om den tilltalade saknar eller har ett begränsat behov av psykiatrisk vård, om den tilltalade i anslutning till brottet själv har vållat sitt tillstånd genom rus eller på något annat liknande sätt samt omständigheterna i övrigt. Men lagförslaget förbjuder samtidigt att en fängelsedom faller om den tilltalade till följd av den allvarliga psykiska störningen har saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt, vilket dock inte gäller om man själv vållat sitt tillstånd genom rus. Trots det sistnämnda villkoret är det uppenbart att man ändå genomför en betydelsefull förändring.

3.1 Kriteriet att brottet har ett högt straffvärde

Vi kan konstatera att regeringen ser som ett problem att man vid rättspsykiatrisk vård ibland hålls inlåst under kortare tid än den som ett fängelsestraff skulle ha uppgått till vid ett mycket allvarligt brott, exempelvis mord. Detta kommer man alltså åt genom att man, vid bedömningen av om någon ska sättas i fängelse eller inte, kan beakta "om brottet har ett högt straffvärde". Med regeringens ord skapar man nu större utrymme för proportionalitetsbedömningar. Gränsen för vad som är ett allvarligt brott anger man till ett straffvärde på fyra år. Detta reglerar man dock inte i lag, för att domstolen ska kunna vara flexibel.

Regeringen sätter i och med denna förändring symbolvärdet, som en lång strafftid har, i första rummet. Detta ska gå före tydliga regler om uppsåt och om den enskildes vårdbehov.

Bedömningar av om en person ska överlämnas till rättspsykiatrisk vård eller inte anser vi ska utgå från vårdbehovet, som lagstiftningen anger i dag. Regeringens förslag är i denna del en främmande fågel i bedömningen som riskerar att skapa en betydelsefull glidning när det gäller fördelningen av patienter från rättspsykiatri till kriminalvården.

3.2 Kriteriet att den tilltalade saknar eller har ett begränsat behov av psykiatrisk vård

Något annat som av vissa anses som ett problem är att personer som varit psykiskt sjuka vid gärningstillfället, men friska när domen faller, varken får fängelse eller rättspsykiatrisk vård. I dag dömer man vanligen till skyddstillsyn i sådana fall, ofta med föreskrifter om psykiatrisk behandling.

Ett närbesläktat fenomen är att någon får rättspsykiatrisk vård, men blir frisk väldigt fort. Dessa saker kommer man alltså åt genom att domstolen kan beakta "om vårdbehovet är av begränsad omfattning". Man skriver också att domstolen ska utgå från att vårdbehovet är av mer begränsad omfattning, om det inte framkommer något som talar i motsatt riktning.

Att dela upp vårdbehov i svårighetsgrader har några remissinstanser haft synpunkter på. Bland annat anser JK att två olika svårighetsgrader kan skapa praktiska bedömningssvårigheter. Sveriges läkarförbund tror att domstolarna och läkarna kommer att få svårt att göra sina bedömningar och att detta kan skapa osäkerhet och oförutsebarhet. Socialstyrelsen skriver att den medicinska bedömningen kommer att ligga väldigt nära uppsåtsbedömningen i domstolen och att man behöver titta mer på detta.

Vi anser att de problem som remissinstanserna tar upp är värda att ta på största allvar. Men samtidigt är förslaget i sig felaktigt. Att personen varken döms till fängelse eller till rättspsykiatrisk vård har ofta beskrivits som en ”lucka i lagen”. Men i själva verket är det ett medvetet beslut av riksdagen att detta ska vara ordningen, och detta syns i klartext i den nu gällande lagtexten. Det framstår för oss som oproblematiskt att en person som inte kan ta ansvar för sina handlingar inte döms till straffrättsligt ansvar. Det är också självklart att den som inte behöver psykiatrisk vård inte ska genomgå sådan. Därmed är nu gällande ordning en rationell ordning. Vad regeringens förslag baseras på är i stället varken mer eller mindre än ett hämndtänkande, vilket är klart olämpligt att lägga till grund för modern rättsskipning.

4 Reformens omfattning och konsekvenser

Regeringen bedömer att lagändringarna kommer att leda till att cirka tio personer per år kommer att dömas till fängelse, som i dag skulle ha dömts till rättspsykiatrisk vård. Det är oklart hur denna bedömning görs. Man menar att detta inte ska behöva betyda att Kriminalvården behöver mer resurser. Kriminalvården verkar skatta antalet högre och menar att reformen medför att man behöver resursförstärkningar på 60 miljoner kronor extra.

Reformens omfattning är alltså något oklar, och riksdagen kan egentligen inte göra någon självständig bedömning av detta utifrån det underlag som presenteras i propositionen, vilket självklart är ett problem. Man kan också ställa sig frågan om reformen är värd att genomföra om den berör så få personer som regeringen bedömer att den gör.

Regeringens förslag kommer att innebära att personer som begått brott med höga straffvärden, exempelvis mord, placeras inom Kriminalvården, trots att de kan ha stora psykiatriska vårdbehov. Som tidigare nämnts är Vänsterpartiet kritiskt mot att Kriminalvården får ett allt större ansvar för vården av psykiskt störda personer. Bortsett från att detta är principiellt fel, så saknas resurser och personalkompetens för detta inom Kriminalvården. Det är enligt vår mening inte heller att eftersträva att en sådan byggs upp, även om det nu förefaller vara alltmer nödvändigt.

Vänsterpartiet skulle hellre se en behållen rågång mellan kriminalvård och rättspsykiatri. Samtidigt gör vi i våra budgetalternativ större satsningar på båda dessa delar än något annat parti. Vi vill sätta den enskildes vårdbehov före hämndtänkande eftersom vi är övertygade om att det är något som hela samhället tjänar på i längden.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 27 mars 2008

Lena Olsson (v)

Elina Linna (v)

Alice Åström (v)

Eva Olofsson (v)